

Рецензія

на дисертацію Паламарчука Віктора Аркадійовича
«Українська гітарна творчість та виконавство середини ХІХ – початку ХХ ст.:
історико-генетичний та творчо-особистісний аналіз»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 02 «Культура і мистецтво»
за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво».

Представлена до розгляду дисертація Паламарчука Віктора Аркадійовича є першим в українському музикознавстві системним дослідженням, присвяченим професійному становленню української гітарної традиції середини ХІХ – початку ХХ століття. В цьому контексті презентована і осмислена тематика займає особливе місце в контексті висвітлення широкої палітри виконавського мистецтва України в історичному розвитку, а також переконливо виокремлює національне гітарне мистецтво як важливий напрямок розвитку української культури. Важливим маркером на цьому тлі переконлива позиція Автора, зазначена вже на початку праці. Вона полягає у необхідності руйнування давніх, нав'язаних нам тверджень щодо відсутності в Україні середини ХІХ – початку ХХ століть української гітарної школи. В цьому контексті особливої ваги праці надають розлогі списки джерельних матеріалів, перелік гітарних творів, композиторів та виконавців-гітаристів, що сукупно підтверджує обґрунтованість зазначеної дисертаційної теми Паламарчука Віктора Аркадійовича.

Відтак представлена праця є актуальним дослідженням, що переконливо свідчить про велику популярність гітари в Україні середини ХІХ – початку ХХ століть, а також про системну розбудову гітарного мистецтва як важливої ланки в історії розвитку національного інструментального виконавства і, ширше, як «гілки» європейської виконавської традиції. Під таким науковим кутом зору і вибудована структура дисертації, кожен розділ, підрозділ чи окремий пункт постає важливим елементом загальної композиції і слугує поетапному розкриттю всіх граней відповідно поставлених наукових завдань.

Варто зазначити досконало вибудований ряд поставлених для розкриття завдань, логічно розпочатий з укладання джерельної бази для оцінки діяльності провідних представників українського гітарного мистецтва зазначеного в темі періоду. Це одразу відзначило вагомість таких постатей як М. Вербицький, З. Кіпченко, Д. Лобода, О. Немеровський, М. Полупаєнко, М. Соколовський, а також Я.-Н. Бобровіч, І. Деккер-Шенк, В. Русанов, С. Щепановський та ін. Наступним кроком стало структурування діяльності гітаристів-виконавців та композиторів за часом, регіоном і впорядкування їх

біографічних даних. На підставі зазначених джерельних свідчень визначено буквально «вписування» фактів становлення українського гітарного мистецтва XIX ст. в тенденційні процеси розвитку гітари у Західній Європі, що склало історико-культурною передумовою для розвитку українського мистецтва. Все це спрямувало до наступних завдань провадження наукового пошуку до:

- характеристики творчо-особистісного доробку гітаристів середини XIX – початку XX ст. як підґрунтя української «гілки» професійного гітарного виконавства;

- встановлення репертуарних пріоритетів концертуючих гітаристів в означений період;

- простеження виконавської специфіки українських гітаристів через системно-порівняльний аналіз складових гітарного виконавства.

Особливої ваги представленому дисертаційному дослідженню надає новітній – з точки зору методології сучасної музикознавчої науки – феноменологічний підхід. Автор з перших сторінок підкреслює вагомість творчої особистості і, зокрема, сукупного творчо-особистісного доробку діячів, репрезентований як систему композиторсько-виконавських та методико-педагогічних надбань професійної діяльності гітаристів, яка призвела до становлення національної української гілки загальноєвропейської традиції гітарного мистецтва (с. 2). Відтак в дисертації фундаментально заакцентовано на вагомості особистісного внеску музикантів і композиторів в історії розвитку гітарного виконавства на теренах України середини XIX – початку XX століть. Автором створено історико-феноменологічну концепцію професійного становлення української національної гітарної традиції як складової культурно-мистецьких процесів середини XIX – початку XX століть. Ця теза є авторським концептом досліджуваної проблематики, що розкриває сутність досліджуваної проблематики і подальшого провадження наукового пошуку. В цьому контексті чітко сформульовано об'єкт і предмет дослідження, обґрунтовано академічно виважену теоретико-методологічну основу із передбаченням міждисциплінарного підходу із використанням дослідницьких стратегій, розроблених великою кількістю авторитетних авторів.

Все це сприяло увиразненню авторської історико-феноменологічної концепції. Як констатує Автор, під феноменологією творчої особистості в контексті української гітарної творчості та виконавства слід розуміти «сукупний творчо-особистісний доробок діячів, репрезентований як система композиторсько-виконавських та методикопедагогічних надбань професійної діяльності гітаристів, яка призвела до становлення національної української гілки загальноєвропейської традиції гітарного мистецтва» (с. 219).

Водночас, на нашу думку, Паламарчуку В.А. *варто було б, принаймі обіжно, зупинитися на історії виникнення феноменології як філософського*

напрямку. В межах намагань Імануїла Канта (1724-1804) перетворити філософію на методологію, запропонувавши ідею «трансцендентальної методології», покликаної розкрити формальні умови системи чистого розуму аж до постаті Едмунда Гуссерля (1859-1938). Саме Гуссерль вважається батьком феноменології, проте процес формування його вчення базується на ряді попередників і знаково, що феноменологічний підхід спроектований у запропоновану Автором історико-феноменологічну концепцію. В такий спосіб філософський концепт отримав практичне застосування у дисертаційному дослідженні. Однак висловлене зауваження не є принциповим, а носить рекомендаційний характер, жодним чином не впливаючи на високу оцінку роботи Паламарчука В.А.

Відтак, впродовж послідовного розкриття поставлених завдань «феноменологічний» ракурс дослідження сприяв формуванню ряду новацій, послідовно відображених у науковий новизні, а саме:

- запропонованій історико-феноменологічній концепції професійного становлення української національної гітарної традиції;
- наданні системного аналізу розвитку гітарної творчості та виконавства на українських теренах другої половини ХІХ – початку ХХ століть;
- обґрунтованні актуальної переоцінки ролі українських композиторів гітаристів у становленні національної гітарної традиції;
- висвітленні історико-культурного контексту зародження гітарного мистецтва в Україні ХІХ ст. на прикладі життєдіяльності окремих видатних постатей музикантів М. Вербицького, І. Хандошка, Г. Рачинського, О. Петрова, М. Соколовського;
- на представленні і структуруванні джерелознавчих матеріалів (у певний «компендіум»), що розкривають роль провідних представників української традиції гітарного виконавства (М. Вербицький, Д. Лобода, З. Кіпченко, О. Немеровський, М. Полупаєнко, М. Соколовський) та музикантів, які мали значний вплив на нього (Я.-Н. Бобровіч, І. Деккер-Шенк, В. Русанов, С. Щепановський та ін.);
- залученні до наукового обігу першоджерел (зокрема, рукописи Р. Вілуана, С. Галіна, В. Машкевича, М. Папченка), які раніше ніколи не були дослідженими, а також журналів і першодруків творів українських гітаристів (З. Кіпченка, О. Немеровського, М. Полупаєнко, М. Соколовського);
- простеженні виконавської специфіки творчості українських гітаристів через системно-порівняльний аналіз складових гітарного виконавства. Ці та інші положення новизни переконливо обґрунтовані і відображені у тексті дисертаційного дослідження завдяки ґрунтовного аналізу і теоретичного осмислення процесів професійного становлення української гітарної традиції середини ХІХ – початку ХХ століття (с. 3).

Варто зауважити, що рецензована робота характеризується ґрунтовним та критичним аналізом великої кількості джерел. Це представлене в об'ємній базі дослідження, яку складають:

- публікації у періодичних виданнях: зокрема, журналах початку ХХ століття «Гітарист», «Музика гітариста», «Акорд»; польська преса ХІХ століття; українська преса початку ХХ століття;

- рукописи (Р. Вілуан, С. Галін, В. Машкевич, М. Папченко, Ф. Meyer), що зберігаються у приватних колекціях та архівах;

- опубліковані ноти гітарних композицій українських авторів (З. Кіпченко, О. Немеровський, М. Полупаєнко, М. Соколовський), що є бібліографічною рідкістю;

- дидактичні праці й ноти творів для гітари інших авторів ХІХ–ХХ століть (с. 4).

Важливим чинником новизни в цьому контексті є залучення Автором до наукового обігу великої кількості першоджерел: рукописів Р. Вілуана, С. Галіна, В. Машкевича, М. Папченка, які в попередній час ніколи не були дослідженими науковцями; а також журналів і першодруків творів українських гітаристів (З. Кіпченка, О. Немеровського, М. Полупаєнко, М. Соколовського).

Усі опрацьовані джерельні матеріали свідчать про ґрунтовний підхід Автора до розкриття заявленої в темі проблематики. Таке докладне опрацювання всіх доступних архівів, бібліотек та інтернет-мереж, дозволило заповнити прогалину в розкритті важливого етапу розвитку українського інструментального виконавства.

Зазначений матеріал, як і рецензована дисертація В.А. Паламарчука постає надійною підвалиною для провадження досліджень в царині, яка в наукових колах отримала назву «гітаристики». Цікаво, що в Україні дослідників гітарного мистецтва більше, ніж в інших сферах інструментального мистецтва. Це свідчить про наявність в Україні потужної гітарної школи, яка охоплює і мистецьку трьохрівневу освіту, і наукові конференції, присвячені саме гітарному виконавству і присутність в мистецькому часопросторі ХХІ століття видатних виконавців, справжніх «локомотивів» історії гітарного виконавства в сучасній Україні, зокрема, Володимира Доценка, Марка Топчія та всіх тих, хто представляє Україну на європейських майданчиках. В цьому контексті важливими є не лише максимально зібрані, але й проаналізовані джерела, що актуально для напрямку так званого «виконавського музикознавства» (приблизно з початку 90-х років ХХ століття). У цій ділянці визнання ролі особистості музиканта-виконавця як суб'єкта творчості відіграло окрему роль з різних причин. Зокрема, тексти, написані виконавцями, принципово вирізняються серед музикознавчих праць:

– по-перше, своєю націленістю на практичну проблематику, яка невідома іншим суб'єктам музичної творчості – композиторам та їх дослідникам (історикам та теоретикам); однак саме органологія, технологія звуковибудування, артикуляція, темброво-фактурні прийоми складають *сутність звукообразного мислення їх носіїв*;

– по-друге, відрефлексованістю власного досвіду музикування на вербальному рівні, що постає безцінним скарбом для подальшого усвідомлення творчої діяльності видатних музикантів.

Узагальнення цього досвіду дуже важливе для створення теорії інтерпретації, яка розробляється зусиллями багатьох виконавців, концертуючих артистів, викладачів. Відтак, Автор виходить з власної методики системного опису гітарної творчості та виконавства, яка містить таку послідовність:

- від органології –
- через репертуарні пріоритети (жанри та стилі, які домінували в той чи інший період) –
- до виконавської інтерпретації видатних музикантів-артистів інших носіїв (аранжувальників, викладачів, всіх тих, хто сприяв розповсюдженню цього інструменту на українських землях).

У цьому контексті пропоную для дискусії «провокативне» **питання**, пов'язане з тим самим наміром рекомендувати автору видати матеріали дисертаційної праці в методичному жанрі для навчальних музичних закладів України, в яких гітарне мистецтво представлено як стала традиція. *Якими були механізми опрацювання численних, але розрізнених фактів щодо історії становлення гітарного виконавства на українських землях? Якими координатами має користуватися дослідник, який піде за Вами далі і буде писати історію тих регіонів, які залишилися «у тіні» Ваших дослідницьких пошуків (наприклад, Буковини, Закарпаття, Волині)?*

Зробимо остаточний **висновок**. Основні дефініції та формулювання дисертаційної праці «*Українська гітарна творчість та виконавство середини ХІХ – початку ХХ століть: історико-генетичний та творчо-особистісний аналіз*» є відповідними до сучасних вимог. Вона є самостійним, завершеним, оригінальним за змістом та актуальним за тематикою дослідженням. Авторська концепція базується на джерельній базі, яка доводить постановку проблем та надає шляхи розв'язання поставлених завдань. Результати виконаного дослідження містять безумовну теоретичну і практичну новизну, є достатньо обґрунтованими.

За темою дисертації опубліковано 14 наукових публікацій: з них 5 наукових статей у вітчизняних фахових виданнях України, 2 статті в інших наукових виданнях України, 1 наукова стаття в зарубіжному виданні, 6 тез доповідей на науково-практичних конференціях.

За результатами перевірки дисертаційної праці Паламарчука В.А. ознак академічного плагіату не виявлено, підтверджено відповідність посилань на першоджерела для текстових запозичень. Це переконує у відсутності порушень академічної доброчесності. Результати дисертаційного дослідження містять концептуальні висновки, які збагачують методологічний

інструментарій дослідження проблематики музикологічного характеру. Сформульовані у дисертаційній праці наукові положення, висновки і рекомендації базуються на теоретичних і методологічних засадах музикознавства.

Підсумовуючи, повторимо, що представлена до захисту дисертація Паламарчука Віктора Аркадійовича «Українська гітарна творчість та виконавство середини ХІХ – початку ХХ ст.: історико-генетичний та творчоособистісний аналіз», є актуальним і самостійним дослідженням, яке вповні підтверджує професійно-наукову зрілість автора. Зміст дисертації, поставлені завдання відповідають вимогам, які висуваються до здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музикознавство», з галузі знань 02 «Музичне мистецтво».

Дисертаційна робота Паламарчука В.А. на тему «Українська гітарна творчість та виконавство середини ХІХ – початку ХХ ст.: історико-генетичний та творчоособистісний аналіз» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою цінністю, теоретичною й практичною значущістю здобутих результатів відповідає спеціальності 025 «Музичне мистецтво» та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, пп. 6, 7, 8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. Отже, здобувач Паламарчук Віктор Аркадійович заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії з галузі знань 02 «Культура і мистецтво» за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво».

Рецензент:

кандидат мистецтвознавства,
доцент, завідувач кафедри музикознавства
та хорового мистецтва
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Тарас ДУБРОВНИЙ